

Проблемне поле професійно-прикладної фізичної підготовки в умовах
інтеграції України у світовий освітній простір

Державний вищий навчальний заклад
"Українська академія банківської справи Національного банку України"

Л.П. Пилипей

Анотація: досліджено особливості проблемного поля професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП), студент, системно-синергетичний підхід, кредитно-модульна технологія.

Постановка проблеми. Сучасне виробництво, інформаційне суспільство, нові економічні відносини зменшують частку фізичної праці і вимагають перегляду структури, змісту і направленості професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів. [12]. Необхідність виконання студентами вузу великого обсягу навчальної роботи в умовах дефіциту часу, явного зниження адаптаційних механізмів призводить до прогресуючого погіршення їх здоров'я, в результаті чого більше 50 % студентів мають низький рівень кондиційної фізичної підготовленості, що в майбутньому призводить до неспроможності якісно працювати на виробництві. Це, звичайно, є проблемою для професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів.

Не можна сказати, що проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів не були предметом досліджень, але до

теперішнього часу методологічною платформою їх переважної більшості був аналітичний підхід з акцентом на вивчення окремих особистих проблем в житті студента без врахування особливостей змісту і структури цілісної системи професійно-прикладної фізичної підготовки в широкому розумінні.

З огляду на вищезазначене, основні складові професійно-прикладної фізичної підготовки (база, організація, науково-методичне забезпечення та ін.) досліджені і представлені нерівномірно. Взаємозв'язок між ними в основному відсутній, або являє собою логічні висновки, а не науково обгрунтовану систему.

Інтегрування національної системи у світовий освітній простір, реалізація основних завдань і заходів, визначених Дакарським (1999 р.) та Паризьким (1998 р.) всесвітніми форумами, а також Болонською декларацією, вносить свої педагогічні особливості в кредитно-модульну технологію навчання.

Кредитно-модульна технологія навчання передбачає два дидактичні поняття кредиту і модуля, які суттєво впливають на формування цілісного алгоритму, засвоєння знань, умінь, навичок ППФП, а також спонукає підпорядкувати інші навчальні компоненти (форми, прийоми, методи, засоби тощо) своїм вимогам.

У світлі Болонського процесу кредитно-модульна технологія навчання передбачає подальшу гуманізацію і демократизацію навчального процесу [1].

Існуюча система ППФП у вузах України характеризується наперед заданими авторитарними суб'єкт-об'єктними відносинами викладача і студента, а також характером зв'язку між ними, що відзначається жорстким педагогічним керівництвом з боку суб'єкта (викладача), який мусить точно знати, які потрібно сформулювати у студента знання та вміння, аби він відповідав заздалегідь визначеному набору професійних якостей.

Продовжує існувати практика розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм формування фахівців

відповідно до поділу на більш ніж 760 вузьких спеціальностей, за якими здійснюється підготовка у вищих навчальних закладах України, котрі, в свою чергу подрібнені на сотні ще вузьких спеціальностей. В умовах державного планування, державного розподілу із гарантованим місцем роботи за спеціальністю це іноді було виправданим. Проте в умовах ринкової економіки, НТР необхідно забезпечити суб'єктно-об'єктні відносини між викладачем і студентом, коли кожний з них має бути однаково відповідальним за результати процесу ППФП.

Починаючи з 2006 р., у вузах України почала впроваджуватися підготовка фахівців за 16 напрямками із 140 спеціальностей. Слід зазначити, що неможливо вирішувати проблеми сьогодення вчорашніми навчальними технологіями і нормативними методами. Необхідні особистісно-центровані моделі технологій професійно-прикладної фізичної підготовки, в яких буде зроблено акцент на самоуправління студентів і позбавлення їх зовнішнього примусу.

Пріоритет в ППФП повинен бути наданий розвитку особистості та її адаптації до виробничих умов після закінчення вузу. Саме це повинно враховуватися при формуванні програмно-нормативних засад ППФП.

У центр системи ППФП необхідно ставити студента як соціально-психічну систему, що самоорганізується. Власне, він і задає контрольні параметри динаміки ППФП як системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день проведено багато досліджень з ППФП стосовно реально існуючих спеціальностей. [4, 9]. Розроблені галузеві стандарти ППФП, склад і зміст цих програм досліджень і нормативних засад є продукт реалій розвитку техніки, технології, економіки, умов існуючої організації праці.

Кожного дослідника цікавила певна частина ППФП у вузі як автономний і складний структурований процес.

В той же час сучасне виробництво вимагає вдосконалювати технологію розробки ППФП, усувати надмірність і зайву деталізацію професійних вимог, завдань, здатностей.

У науковій літературі не подається повна методологія системного підходу до професійно-прикладної фізичної підготовки, однак зазначається, що обов'язковими складовими системного підходу є аналіз і синтез – два протилежні процеси в рамках цілісної системи. В більшості досліджень професійно-прикладної фізичної підготовки системний аналіз як метод переважає системний синтез. Використовується тільки аналітичний підхід, який має констатуючий характер. Звичайно, аналіз необхідний, але для створення ефективної системи професійно-прикладної фізичної підготовки його недостатньо. Для ефективного розвитку системи професійно-прикладної фізичної підготовки необхідне посилення якостей цілого і його частин, поєднання їх на більш високому рівні.

Останнім часом з появою синергетики як теорії самоорганізації у відкритих системах, розуміння системи, яка особливо розвивається, знову зазнає суттєвих змін. Проблема керованого розвитку набуває таким чином форму проблеми самокерованого розвитку [5].

Моделлю для цільової характеристики побудови професійно-прикладної фізичної підготовки є професіограма, яка, виходячи з принципів системного підходу, складається на основі всебічного вивчення конкретної трудової діяльності. [3].

До цього часу методологічною платформою більшості досліджень був аналітичний підхід з акцентом на вивченні окремих проблем і питань без врахування особливостей змісту і структури цілісної виробничої діяльності спеціаліста [12].

Це обумовлено тим, що основні розділи процесу професійно-прикладної фізичної підготовки представлені нерівномірно, взаємозв'язок між ними часто відсутній, наводяться логічні висновки, а не науково доведені факти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконане згідно із Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр. Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту за темою "Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів" (3.1.8.3 п).

Актуальність. У зв'язку з вищевикладеним особливого значення набуває системне дослідження особливостей проблемного поля ППФП студентів для подальшого науково-теоретичного обґрунтування розробки і вдосконалення системи ППФП студентів вузів, без надмірної і зайвої деталізації вимог, завдань, здатностей.

Мета статті - дослідження особливостей проблемного поля ППФП студентів вузів на сучасному етапі інтеграції національної системи у світовий освітній простір.

Методи дослідження: аналіз нормативних документів, навчальних програм, літературних джерел, узагальнення існуючого досвіду і власних психолого-педагогічних спостережень за організацією процесу ППФП студентів вузів; анкетування студентів, випускників, спеціалістів, опитування організаторів і педагогів фізичного виховання.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз літератури, проведені дослідження і досвід роботи дозволяють визначити причини неефективного функціонування системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. Ці причини можна розподілити на зовнішні і внутрішні.

Зовнішні – це відсутність модернізованих навчальних планів, програм гуманізації, індивідуалізації, демократизації системи професійно-прикладної фізичної підготовки, невикористання комп'ютерних технологій, дезінтеграція всієї системи фізичного виховання; недостатня матеріальна база навчального процесу, авторитарний вплив викладачів [9, 6, 7].

Внутрішні залежать виключно від стану здоров'я і мотивів студентів. Навчальний процес викликає негативні реакції організму, формуючи неприємні відчуття, відразу, а в окремих випадках безпосередньо загрожує здоров'ю і життю студента. Неврахування вищевказаного призводить до виснаження адаптаційної енергії [8, 10, 11,].

Ці положення обумовлюють необхідність обґрунтування і використання гуманістичного підходу при створенні складових системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів.

Гуманістична сутність в центр професійно-прикладної фізичної підготовки як навчальної системи ставить особистість студента. Гуманістичні підходи передбачають забезпечення комфортних, адекватних і оптимальних умов функціонування системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів.

Гармонізація фізкультурної діяльності передбачає одночасне вирішення завдань як фізичного вдосконалення, так і духовного розвитку студентів, їх професійного становлення, а також відбір і класифікацію тих засобів фізичної культури, які більш ефективно сприяють цьому.

У традиційній системі професійно-прикладної фізичної підготовки якість підготовки оцінюється, як правило, ступенем адекватності прийнятих в суспільстві освітніх норм і стандартів. Цей тип підготовки зорієнтований на масове відтворення заданих стандартів, знань, умінь, еталонів, тобто на вчорашній день світової цивілізації. В антропних освітніх технологіях критерієм якості є відповідність вузівських стандартів потребам особи, яка займається професійною діяльністю. Метою освіти є індивідуальний розвиток особи, готової до професійної діяльності в умовах соціально-історичного простору, який постійно розвивається [2].

Існуюча система характеризується наперед заданими авторитарними суб'єкт-об'єктними відносинами викладача і студента вузу.

Відповідно до наявних актуальних проблем нами диференційовано загальні завдання ППФП за шістьма напрямками:

- фізичний розвиток;
- фізичне виховання;
- фізична підготовка;
- соціальне забезпечення;
- організаційно-державне забезпечення;
- психолого-педагогічне забезпечення (рис. 1).

Рис. 1. Головні спрямування загальних завдань ППФП

Логічним продовженням систематизовано завдання ППФП за напрямками основного навантаження змісту:

- використання антропних технологій відповідно до рівня розвитку студентів;
- гармонійний фізичний розвиток;
- ефективний розвиток локомоторно-статичних функцій організму;
- оптимізація психомоторного розвитку.

Загальні завдання, спрямовані на фізичне виховання:

- формування умінь та навичок із самостійного аналізу та раціоналізації фізичної діяльності;
- формування життєво необхідних знань, умінь та навичок з оптимізації організму в необхідному функціональному стані відповідно до фізичних і психічних навантажень;
- оптимізація функціонального стану організму, покращення стану здоров'я;
- розширення адаптаційних можливостей;
- побудова процесу фізичного виховання на основі використання принципів зворотного зв'язку про хід підготовки, врахування сформованості мотиваційної сфери, інтересів, потреб студентів.

Загальні завдання, спрямовані на фізичну підготовленість:

- ефективний розвиток локомоторно-статичних функцій організму;
- профілактика захворювань шляхом підвищення імунних можливостей організму;
- оптимізація функціонального стану організму, підвищення рівня здоров'я;
- побудова процесу ППФП на основі зворотного зв'язку про рівень підготовленості і адекватності навантаження у студентів.

Загальні завдання ППФП психолого-педагогічної спрямованості:

- дослідження мотивації, інтересів, потреб студентів;
- формування у студентів мотивації до самоактуалізації процесу ППФП;
- формування у студентів самореалізації через ППФП;
- формування лідерства, умінь та навичок праці з людьми, колективом.

Загальні завдання соціальної спрямованості:

- розвиток комунікативних умінь та навичок у студентів;
- забезпечення антропних підходів до студентів в процесі ППФП.

Загальні завдання організаційно-державної спрямованості:

- виховання навичок, умінь у вирішенні проблемних ситуацій, які можливі при невідповідності кар'єрних очікувань;
- формування умінь передбачувати розвиток і зміни вимог до ППФП у відповідності з науково-технічним процесом і НТР.

До проблемного поля ми віднесли багаточисленність напрямів підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах.

Різні напрямки підготовки вимагають систематизації, характеризуються як загальною подібністю, так і відмінністю між спеціальностями навіть одного напрямку, професійних вимог до різних напрямів підготовки і вимагають врахування при створенні системи ППФП у вузах.

Висновки. З огляду на вищезазначене нами були зроблені наступні висновки:

- в нинішніх умовах існують проблеми адаптації студентів до навчального процесу в вузі;
- обов'язковими складовими методології системного підходу до ППФП є аналіз і синтез – два протилежні процеси в рамках цілісної системи;
- загально-фізична підготовка як базова основа важливо для спеціалізованої підготовки студентів;
- моделлю для цільової характеристики побудови ППФП є професіограма, яка, виходячи з принципів системного підходу, складається на основі всебічного вивчення конкретної трудової діяльності. Проблема переходу від системної до системно-синергетичної методології дослідження і побудови процесу ППФП відповідно руху на випередження;
- в умовах ринкової економіки, НТР необхідно забезпечити систему ППФП суб'єктно-об'єктними відносинами між викладачем і студентом, коли кожний з них буде однаково відповідальним за результати ефективності процесу ППФП. Пріоритет повинен бути наданий ППФП, розвитку особистості та її адаптації до професійної

діяльності після закінчення вузу;

- існує проблема систематизації напрямів підготовки спеціалістів у ВНЗ згідно з вимогами до ППФП.

Перспективи подальших досліджень – розробка теоретико-методичного обґрунтування проектування системи професійно-прикладної фізичної підготовки вузів.

Аннотация: исследованы особенности проблемного поля профессионально-прикладной физической подготовки студентов вузов на современном этапе развития отечественного образования.

Ключевые слова: профессионально-прикладная физическая подготовка (ППФП), студент, системно-синергетический подход, кредитно-модульная технология.

Summary: peculiar features of the problem field of the professionally-applied physical training of students of higher education establishments on the modern level of development of domestic education.

Key words: professionally-applied physical training (PAPT), student, system-synergetic approach, credit-module technology.

Література

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.07.2005 № 4.1-2036 "Про основні завдання вищих навчальних закладів на 2005-2006 навчальний рік" // Вища школа. – № 4. – 2005. – С. 88-95.
2. Донской С.В. XXI век: диалог наук и мировоззренческих позиций в антропных технологиях деятельности // Теория и практика физической культуры. – 2000. – № 7. – С. 2-7.
3. Дружинин В.В., Конторов Д.С. Проблемы системологии. – М.: Сов. радио. – 1976. – 200 с.
4. Ильинич В.И. О некоторых проблемных вопросах ППФП (вопросы теории) // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 3. – С. 13-15.
5. Князев Е.Н., Курдеморов С.П. Синергетика как новое мировоззрение: диалог с И. Пригожиным // Вопросы Философии. – № 12. – 1992. – С. 3-20.
6. Пилипей Л.П. Використання антропних технологій для організації професійно-прикладної фізичної підготовки студентів // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – Київ. – 2006. – № 2. – С. 61-65.
7. Пилипей Л.П. Використання гуманістичного підходу при створенні умов для професійно-прикладної фізичної підготовки студентів // "Молода спортивна наука": Зб. наук. пр. – Львів. – 2006. Вип. 10. – С. 299-304.
8. Пилипей Л.П. Дослідження актуальності та перспектив розвитку аеробіки та фітнесу в УАБС НБУ // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків. – № 8. – ХДАФК. – 2005. – С. 19-24.
9. Раєвський Р.Т., Филинков В.И. Профессионально-прикладная физическая подготовка и психофизическая подготовка студентов машиностроительных специальностей: Учеб. пособие для вузов. – Одесса: НПУ, 2003. – 100 с.

10. Селье Г. Очерки об адаптационном синдроме. – М.: Медицина, 1960. - 130 с; Учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта. Теория и методика физического воспитания / Под ред. Т.Ю. Круцевич: Киев, Олимпийская литература. – 2003. – С. 136-150.
11. Учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта. Теория и методика физического воспитания / Под ред. Т.Ю. Круцевич: Киев, Олимпийская литература. -2003.- С.136-150.
12. Фалькова Н.І. Фізична підготовка студенток економічних спеціальностей з урахуванням їх морфофункціональних особливостей. Автореф. дис. канд. наук фізич. вихов. і спорту. Львівський ДІФК. – Львів. – 2002. – 20 с.

Пилипей, Л.П. Проблемне поле професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вузів в руслі Болонського процесу [Текст] / Л.П. Пилипей // Спортивний вісник Придніпров'я. - 2008. - № 4. – С. 226-229.

Авторська довідка

Прізвище, ім'я по батькові: Пилипей Леонід Петрович

Місце роботи: Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України" (м. Суми)

Посада: Завідувач кафедри фізичного виховання

Науковий ступінь: доцент

Вчене звання: кандидат педагогічних наук

Службова адреса: м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

Домашня адреса: м. Суми, вул. Лесі України, 4, кв. 53

Телефон: 8(0542) 619-912; 619-156